

**LANGUAGE PERSONALITY OF UKRAINIAN WOMAN
(ON THE MATERIAL OF THE PERIODICAL PUBLISHING
«RADYANSKA ZHENKA»)**

The subject of our article is the gender stereotypes that were inherent in the image of the "Soviet woman" on the pages of «Radyanska zhinka». The aim of our research is to investigate the importance of political and cultural background. The main attention was paid to understanding of the gender problematics in the Soviet period. The Soviet government was trying to impose canon of «working mothers». The arguments we have presented in this research prove the fact that femininity is represented in specific cultural circumstances, along with age and other factors; and what is generally considered to be natural, often turn out to be culturally marked. As a result, it becomes impossible to separate gender from political and cultural intersections in which it is performed.

Key words: language personality, androcentrism, official ideology, ideal woman.

УДК 81'272:130.123.4:17.023.32

Г. Г. Стойкова,

канд. філол. наук, доц.,

Одеський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України,

доцент кафедри української та іноземних мов

ПРО МОВУ ЯК ДУХОВНУ ЗУМОВЛЕНІСТЬ ТА ОКРЕМІШНІСТЬ НАЦІЇ

Мета статті – розкрити феномен мови як духовної зумовленості та окремішності нації, як найважливішу народну окремішність. Предметом розгляду є мова як матеріально-ідеальне явище. Результатом вивчення проблеми є доведення, що мова є найважливішим національним ідентифікатором і тому без національного ідеалу, сконцентрованим виявом якого є мова, неможливе усвідомлення своєї відмінності-самобутності у світі. Нація, яка втрачає свою рідну мову і приймає чужу, не має духовної самостійності. Така нація не має душевної бадьорості і проявляє апатію і млявість. Вона не спроможна утвердити свого права на життя поміж інших націй і через саме життя засуджена на смерть. Отже, лише сильна національна воля є критерієм життєздатності нації. Висновки: індивідуальність духу народу яскраво виражена в національній мові. Спільні дії індивідуума і його народу базовані на мові, якою і з допомогою якої народ думає. Необхідно демонструвати дух як найважливішу народну окремішність. У цьому аспекті убачаємо подальші пошуки розмаїтості мов і народів, зумовлених різним проявом духовної сили.

Ключові слова: національна мова, національний ідеал, духовна самостійність, слово, національна окремішність.

Мова – одна з найбільших таємниць у світі. Із самого дитинства і до глибокої старості людина постійно пов'язана з мовою. Це єдине знаряддя, що вивищує людину над світом. Кожен день дає нам урок пізнання і завжди нашим учителем стає слово. За

його допомоги ми проникаємо в думки й почуття, що хвилювали людей минулих тисячоліть. Можемо звернутися до далеких нащадків і передати їм найсокровенніше в слові. Слово – найвірніший посланець з минулого в сьогодні і сьогодні в прийдешнє. У слові є схованка мудрості й невмирущості народу.

В історії вітчизняної та зарубіжної лінгвістики існують різні погляди щодо мови як високої духовної зумовленості та окремішності нації. Цю проблему різнобічно досліджували у своїх працях відомі науковці-мовознавці: О. Бондар, В. фон Гумбольдт, М. Мюллер, А. Шлейхер, Е. Бенвеніст, Ф. де Соссюр, Л. Щерба, О. Томсон, М. Жинкіна, О. Селіванова, А. Соколова, Д. Монбоддо, Г. Гердер, Е. Сепір, Б. Уорф, Л. Вайсгербер, О. Потебня, О. Ткаченко та інші.

Мета статті – розкрити феномен мови як духовної зумовленості та окремішності нації, як найважливішу народну окремішність у мовній екзистенції. Предметом розгляду є мова як матеріально-ідеальне явище. Результатом вивчення цієї проблеми є доведення того, що мова є найважливішим національним ідентифікатором і тому без національного ідеалу, сконцентрованим виявом якого є мова, неможливе усвідомлення своєї відмінності-самобутності у світі.

В Євангелії від Йоанна зазначено: «1. Споконвіку було Слово, і з Богом було слово, і Слово було – Бог. 2. З Богом було воно споконвіку. 3. Ним постало все, і ніщо, що постало, не постало без нього», а також: «1. Слово було тілом, і оселилося між нами...» Ці слова рівнозначні акту світобудови. Дана теза містить полярний синтез слово-знака: дух і матерія як вічне змагання в первинності-вторинності, у змісті-формі. Вона розкриває духовну природу слова і мови, надаючи їм потойбічно-божественного змісту. Із Біблійної тези очевидно, що слово, а отже й мова – категорія духовна, або інакше, мова – це логіка духу народу. А дух, образно кажучи, це все те, що становить силу і гідність народу і переходить у спадок з покоління в покоління. Розмаїтість мов і народів зумовлена різним проявом духовної сили. Водночас мова є тою субстанцією, що стимулює загальнолюдську духовну силу до постійної діяльності. У цьому контексті є висновок В. фон Гумбольдта про те, що важко собі уявити щось більш тотожне як мова народу та його дух, і народи мають через те різні мови і їм властиві засадничі духовні відмінності [3, с. 71–72]. Слово позначає не самі предмети, а поняття, які дух, незалежно від них, утворює в процесі мовотворчості. І саме в цьому утворенні понять, яке слід розглядати як глибоко внутрішній процес, що випереджує артикуляцію, і полягає духовна зумовленість і окремішність нації. Слово стало і найнебезпечнішим із благ, бо воно посвідчує хто ми є насправді. Воно є нашим домом, в якому ми живемо. Воно є і нашим творцем, бо ж «ним постало все». І це все, попри свою універсальність, найцінніше своєю окремішністю, як найціннішою є людська індивідуальність, виявлена на тлі загалу. Так і мова не могла бути збережена єдиною для всіх, як і рід людський не міг лишитися одним табуном [4, с. 37]. Отже різні мови, як різні люди, запорука існування яких – відмінні і подібні до себе, а тому кожна нація – це свого роду індивідуальність, головними ознаками якої є особливості психічного складу і типів мислення. Різні мови справді представляють далеко не однакові картини світу, але цю обставину правильніше формулювати в іншому порядку: дійсна й об'єктивна картина світу відображена в мовах неоднаково [6, с. 37].

Мова складається зі слів – матеріалізованих понять. Якщо поняття за своєю природою універсальні, то саме слова роблять їх національними. А словами є звуки нашого мовлення як неповторні знаки для мислення і для вираження наших думок і відчуттів. Всяке відчуття передбачає фізичні зміни у нервовій системі. Тому слово є матеріально-ідеальним явищем, в якому мислення ідеальне й універсальне, а мова – його

національне впровадження; образно кажучи, вона той ключ, яким можна розкрити національний характер. Єдність ідеального й матеріального в мові визначене словами П. Мовчана: «Мова не матеріальна, але постійно матеріалізована. Мова – це живе функціонування народного духу, а не одних мертвих знаків» [7, с. 116], мова – це спосіб урівноваження реального і трансцендентального світів – вона їхній сполучник [10, с. 227].

Оформити думку словами непросто. Деякі люди роблять це з труднощами. Оратори, письменники і поети досягнули це мистецтво. І все ж удосконалена форма мови багатьом недоступна. Таємниця міститься в повній гармонії форми та змісту. Слово, у своєму звуковому вираженні, має глибоке значення за своїм вібраційним ключем. І ключ, і тональність думки, її забарвлення повинні бути в повній гармонії. Деякі вирази особливо сильні саме цією відповідністю. Кожна мова має свій ритм. Людина, вимовляючи її, повинна дотримуватися цього ритму, володіти цим ритмом. У творах великих письменників інколи можна пізнати цей ритм, але багато людей пишуть книги, ніколи не дотримуючись ритму і навіть не підозрюючи про його існування. Такі книги в роздрібному та безладному ритмі або зовсім без нього не читаються, скоро забуваються про них. Але ті, нехай це буде маленьке оповідання, де ритм дотримано і досягнута музика мови, ті читаються часто, і люди їх люблять [1, с. 11].

Сказане і написане може бути дане в будь-якому ритмі та будь-якій тональності, але за умови відповідності змісту і форми. Необхідно пам'ятати, що кожне слово має свій звуковий ключ і сполучається в реченні з іншими словами за допомогою свого внутрішнього складу, за допомогою звукового ключа та зв'язком із думками, які передають ці слова, так само, як музична ідея наділяється звуками. Гарну мову, хороше оповідання або твір можна уподібнити музичній симфонії. У великих поетів і письменників гармонія думок і слів виражається особливо яскраво. Називають таких людей майстрами слова. Невидимий вплив правильно й гармонійно побудованої мови особливо величкий. Слова можуть бути і короткими, і протяжними, і відривистими, якщо цього потребує ритм, але сила впливу полягає не в зовнішній формі, а у співзвучності слова зі змістом, що в ньому міститься. Таїна впливу слова на людину дуже складна і доступна небагатьом. Висока духовна субстанція – слово – набуває матеріалізованого буття, тобто, позбувшись ідеального, слово перестає бути творцем матеріального. Найбільшою та найщільнішою матерією слова є звук, а найпотемнішою щільною душою – думка як головний концепт мислення. Мислительська діяльність цілком духовна, глибоко внутрішня і тільки через посередництво звука вона матеріалізується і стає доступною для чуттєвого сприйняття. Через цю діяльність мислення і слово становлять нероздільну єдність: як думка охоплює всю душу, так і звук здатен усією силою збурити людину, як мислення прагне вирватися зі схованок внутрішнього світу назовні, так і звук вкрай необхідний розумові для сприйняття предметів. За звуком криється множина змістів, відомих тільки конкретній мові. Отже, звукова генеза слова вкрай національна, власне така, що сягає мовних схованок, проблеми, які Ф. де Соссюр вирішує через концепцію довільності знака як найкращої основи для дослідження. Учений вважає, що ця система мови ґрунтується на ірраціональному принципі довільності знака, який у разі необмеженого використання міг би призвести до непередбачених ускладнень. Однак розуму вдається запровадити принципи впорядкованості й регулярності до деякої частини всієї маси знаків, і саме в цьому виявляється важливість відносно вмотивованого й поясненого в мові [11, с. 168]. Суть мови як знакової системи полягає в тому, що знаки ці є національними кодами, а не просто співвідношенням означуваного й значення, а складність цього виявляється в мовній похідності від духу.

За В. фон Гумбольдтом, рушієм національного є дух, а існуванням духу є мова. Згадаємо вислів Ю. Дзеровича: «Мова – це кров, що оббігає тіло нації. Виточи кров – умре нація». Мова – найважливіший національний ідентифікатор, завдяки якому кожна нація вирізняється з-поміж інших, усвідомлюючи себе самодостатнім та самочинним суб'єктом історії.

На думку О. Потебні «мова – містичне ядро нації, тобто об'єктивне дане, що живе у підсвідомих глибинах етнографічної маси та може видобути на поверхню свідомості і стати керманічем усіх національних змагань на всіх ділянках життя» [13, с. 3]. Змагання, що минатимуть мову, приречені, бо здобуті на піску. І саме тоді без усвідомлення національного ідеалу, сконцентрованим виявом якого є мова, «розвій матеріальних відносин першим потопче і роздавить вас, як сліпа машина» [12, с. 171]. Тому так безглуздо зараз абсолютизувати економічно-соціальний чинник коштом мовно-духовного. Згадаймо блискучу публіцистику О. Забужко про те, що нашим державцям не вадило б «спочатку опанувати синтаксис, цю елементарну «гігієну» думання, перш, ніж братися реформувати економіку» [5, с. 78]. За очевидної сукупності різючих проблем безперечним є те, що без збереження своєї самобутньої культури нація втрачає своє обличчя (свою ідентичність) і приречена зникнути. Мова ж для цієї культури, за метафоричним висловом С. Лема, це те саме, що центральна нервова система для людини, а тому саме за станом мови можна встановити стан культури. Щодо націоналізму – це передусім усвідомлення своєї відмінності-самобутності у світі, що ґрунтується на мові як вістрі культури, і водночас «послідовний націоналізм є інтернаціоналізмом» [13, с. 5]. Якщо способом дедукції розгортати цей блискучий вислів О. Потебні до цеглин нашого буття – світолюдини, – то ближнього можна й слід полюбити тільки так, як самого себе. І саме ця любов до свого роду, коли вона спрямована в себе зміцнює одностайність нації, а коли спрямована назовні, проти іншої нації, то посилює чвари і ненависть [4, с. 39]. Отже, дайте достатньо любові собі, своїй країні, своїй нації, дайте так, і стільки, щоб вам не стало сили на ненависть до інших. Нація, яка втрачає свою рідну мову і приймає чужу, не має духовної самостійності, а завжди «йде на помочах», через що не проявляє ініціативи – цієї необхідної умови духовного і матеріального поступу взагалі. Така нація не має душевної бадьорості і проявляє апатію і млявість. Вона не спроможна утвердити свого права на життя поміж інших націй і через саме життя засуджена на смерть. Отже, лише сильна національна воля, що за І. Франком, є синтезом бажань, потреб і змагань, що сягають меж можливого [12, с. 171], є критерієм життєздатності нації. Завдяки, власне, цій волі наша мова, що лише у XVIII–XIX ст. пережила 173 укази заборон, винесла на своїх плечах націю. Ю. Шевельов називає це лінгвістичним дивом. Мабуть, не таке вже й диво, а просто ще один приклад креативної функції мови, чи інакше, націєтворчої функції, що є перманентним імпульсивним спалахом на щоразу по-новому загрозливій межі національної смерті українців. І от після лінгвоцидних XVIII–XIX ст. на початку XX ст. у Києві лише десятки інтелігентних родин говорили українською мовою. Ми, задекларувавши довгоочікувану державність української мови 1989 року, де факто маємо лише 13 % інформаційного простору її життя і на додаток «просунутий» суржик, інакше креольський, тобто розвинений і збагачений в одному-двох поколіннях [5, с. 78]. З огляду на це, тільки на ґрунті національної мови, яка духовно обрамлює націю і оберігає її від асиміляції та розсіяння в інших духовних середовищах, можливий розвиток національної свідомості, пам'яті і національного пізнання.

За М. Міхновським, головна причина нещастя нашої нації – брак націоналізму, тобто любові, серед її широкого загалу. Відомо що відбувається з

родиною коли зникає любов. Таж сама причина безладу у державі. Найглибшим містичним проявом цієї любові є мова. На жаль, кількість носіїв цієї мови-любові, «цього рушія і регулятора національної психології» меншає. До прикладу соціологи спостерегли, що найвищий відсоток злочинів саме в містах зденационалізованих, де фактично українська мова відсутня, а інша помітно спотворена. Мова реагує на всі соціальні, національні деформації. Мова мстива: будь-яка наруга над нею призводить до душевної ущербності [7, с. 157].

Отже, на думку О. Потебні, індивідуальність духу народу ніде не виражена так яскраво, як в національній мові. Власне мова є істинним ядром духу народу. Спільні дії індивідуума і його народу головню базовані на мові, якою і з допомогою якої народ думає. Історія мови й історичний розвиток духу народу навзаєм проникні категорії буття, що стисло виражено в тезі: «Доля мови формує долю народу» [2, с. 349]. Повертаючи цю тезу у річище теперішніх суспільних обставин, позначених втратою національно-мовних пріоритетів, ватро пригадати класиків: перемогу здобуває не сила рук і не досконалість зброї, а сила духу. Оскільки природа обрала боротьбу як шлях удосконалення мови, то або боротися, або пропасти, або демонструвати дух як найважливішу народну окремішність у мовній екзистенції, або асимілюватися з кимось, або розуміти закладену Богом гармонію внутрішнього і зовнішнього (змісту-духу та форми-матерії), або гіпертрофувати (надмірно розвинути, збільшити) матеріальні потреби коштом єдиного універсального прояву духу – мови. Розмаїтість мов і народів зумовлена різним проявом духовної сили, що убачаємо в подальших наукових пошуках.

Література

1. *Абрамов Б. М.* Путь к истине / Борис Абрамов. – М. : Эксмо, 2012. – 656 с.
2. *Возняк Т.* Відродження івриту та української мови / Т.Возняк // *Тексти та переклади.* – Харків : Фоліо, 1998. – 345 с.
3. *Гумбольдт В. фон.* О развитии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человеческого рода / Вильгельм фон Гумбольдт // *Хрестоматия по истории языкознания XIX–XX веков.* – М. : Прогресс, 1956. – 172 с.
4. *Гердер Й. Г.* Мова й національна індивідуальність / Йоган Г. Гердер // *Націоналізм : Антологія.* – К. : Смолоскип, 2000. – 220 с.
5. *Забужко О.* Репортаж із 2000-го року. – К. : Факт, 2001. – 95 с.
6. *Кесседи Ф.* Народ и нация / Ф. Кесседи // *Философская и социологическая мысль.* – Москва : Прогресс, 1992. – № 6. – С. 71–94.
7. *Мовчан П.* Мова – явище космічне / П. Мовчан. – К. : Просвіта, 1994. – 168 с.
8. *Погрібний А.* Якби ми вчилися так, як треба... Розмови про наболіле / А. Погрібний. – К. : Просвіта, 1999. – 336 с.
9. *Тимошевський О.* Мова і національність / О. Тимошевський. – Чернівці, 1912. – 123 с.
10. *Федик О.* Мова як духовний адекват світу (дійсності) / О. Федик. – Львів : Місіонер, 2000. – 298 с.
11. *Сосюр Ф. де.* Курс загальної лінгвістики / Фердинанд де Сосюр. – К., 1993 – 383 с.
12. *Франко І.* Поза межами можливого / Іван Франко // *Націоналізм : Антологія.* – К. : Смолоскип, 2000. – 872 с.
13. *Чехович К.* Думки О. Потебні про національність / К. Чехович. – Львів, 1931. – 187 с.

References

1. Abramov, B. M. (2012), *A Way to a Truth* [Put' k istine], Eksmo, Moscow, 656 p.
2. Vozniak, T. (1998), *Revival of Hebrew and Ukrainian*, Texts and translations [Vidrozhennia ivrytu ta ukrainskoi movy, Teksty ta pereklady], Folio, Kharkiv, 345 p.
3. Gumboldt, V. fon. (1956), *About Development of a Structure of Human Languages and its Influence on Spiritual Development of the Human Race*, Anthology of linguistics history – XIX–XX centuries [O razvitii chelovecheskikh yazykov i ego vlijanii na dukhovnoe razvitie chelovecheskogo roda, Khrestomatija po istirii jazykoznanija XIX–XX vekov], Progress, Moscow, 172 p.
4. Herder, Jogan G. (2000), *Language and National Identity*, Nationalism. Anthology [Mova i natsionalna indyvidualnist, Natsionalizm, Antologija], Smoloskip, Kiev, 220 p.
5. Zabuzhko, O. (2001), *The Reporting from the 2000th year* [Reportazh iz 2000-go roku], Fakt, Kyiv, 95 p.
6. Kessedi, F. (1992), *People and Nation*, Philosophical and sociological thought [“Narod i natsija”, Filosofskaja i sotsiologicheskaja mysl’], Progress, No. 6, pp. 71–94.
7. Movchan, P. (1994), *Language is the Space Phenomenon* [Mova – javyshche kosmichne], Prjsvita, Kyiv, 168 p.
8. Pogribnyj, A. (1999), *If We Studied as it is Necessary. Talk on Sore* [Yakby my vchylys jak treba... Rozmovy pro nabolile], Prjsvita, Kyiv, 336 p.
9. Tymoshevs'kyj, O. (1912), *Language and Nationality* [Mova i nacional'nist’], Chernivci, 123 p.
10. Fedyk, O. (2000), *Language as Spiritual Adequate of the World (Reality)* [Mova yak dukhovnyi adekvat svitu (dijsnosti)], Misioner, Lviv, 298 p.
11. Saussure, F. de (1993), *Course of the General Linguistics* [Kurs zagalnoi lingvistyky], Kyiv, 383 p.
12. Franko, I. (2000), *Outside of Possible, Nationalism. Anthology* [Poza mezhamy mozhlyvogo, Natsionalizm, Antologija], Smoloskip, Kyiv, 872 p.
13. Chekhovych, K. (1931), *Thoughts About. Chat on a Nationality* [Dumky O. Potebeni pro natsionalnist], Lviv, 187 p.

Г. Г. Стойкова,

*Одесский региональный институт государственного управления
Национальной академии государственного управления при Президенте Украины,
кафедра украинского и иностранных языков*

О ЯЗЫКЕ КАК ДУХОВНОЙ ОБУСЛОВЛЕННОСТИ И ОБОСОБЛЕННОСТИ НАЦИИ

Цель статьи – раскрыть феномен языка как духовную обусловленность и обособленность нации. Предметом рассмотрения является язык как материально-идеализированное явление. Результатом изучения проблемы является доказательство о том, что язык – это важнейший национальный идентификатор, следовательно, без национального идеала, концентрированным выражением которого является язык, невозможно осознание своего отличия и самобытности в мире. Нация, которая утратила родную речь и приняла чужую, не может иметь духовной самостоятельности. Такая нация не имеет душевной бодрости и проявляет апатию и вялость. Она не может утвердить своего права на жизнь между другими нациями и обречена. Лишь сильная национальная воля является критерием жизнеспособности нации. Выводы:

індивідуальність духа народу ярко виражена в національному мові. Общі дії індивідуума і його народу базуються на мові, котрим і з допомогою котрого народ думає. Необхідно демонструвати дух як важливішу народну обособленість. В цьому аспекті видим далішні пошуки різноманітності мов і народів, різниці між котрими обумовлені різним проявленням духовної сили.

Ключеві слова: національний мов, національний ідеал, духовна самостійність, слово, національна обособленість.

G. G. Stoikova,

*Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine (ORIPA),
Ukrainian and Foreign Languages Department*

ABOUT THE LANGUAGE AS SPIRITUAL ARRANGEMENT AND DISTINCTIVENESS OF THE NATION

The purpose of the article is to reveal the phenomenon of language as the spiritual arrangement and distinctiveness of the nation, and, as the most important part of national distinctiveness, too. The subject of the article is to consider language both as material and ideal phenomenon. Based on the findings of our investigation we can prove that language can be considered as the most important national identifier, thus it is impossible to aware self-identity in the world without national ideal and language as its concentrated essence. Any nation, which loses its own language and adopts another one, could not have its spiritual independence. This nation has no spiritual vitality and performs apathy and lethargy. Moreover, this nation is unable to assert its right to live among other nations and, that is why this nation is condemned to death. In other words, only strong national will is the criterion of the viability of the nation. The results: individual spirit of the people is clearly expressed in the national language. Joint action undertaken by every individual and whole nation are based on the language people speak and think. It is necessary to demonstrate the spirit as the most important national distinctiveness. In this case we perceive further research of languages and nations diversity which arranged by different expressions of spiritual power.

Key words: national language, national ideal, spiritual independence, word, national distinctiveness.

УДК 81'373.611:141.112:81'276.3(477-25)-053.6

I. M. Цар

*Інститут української мови НАНУ,
аспірант відділу стилістики, культури мов та соціолінгвістики*

ДЕРИВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СПОНТАННОМУ МОВЛЕННІ МОЛОДІ (НА МАТЕРІАЛІ м. КИЄВА)

У статті на основі аналізу текстів записів спонтанного мовлення молодих киян та даних анкетування схарактеризовано основні способи узуального та оказіонального словотвору в повсякденному мовленні київської молоді. Молодіжний словотвір демонструє вплив на мову молоді іноземних мов, трансформацію та переосмислення молодим поколінням загальноживаної лексики та сленгізмів.